

DLA doktori értekezés tézisei

Aradiné Agárdi Eszter

Interpretációs jellegzetességek és különbségek
a szólista és a kamarazenész Banda Ede
művészetében

Témavezető: Dr. Solymosi Tari Emőke

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28-as számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok besorolású
doktori iskola

Budapest

2025

I. A kutatás előzményei

Disszertációm megírásával legfontosabb célkitűzésem az volt, hogy hozzájáruljak Banda Ede emlékének megőrzéséhez és pedagógiájának, valamint művészetének megismertetéséhez. Dolgozatomban részletesen bemutatom művészi és tanári pályáját és azok egymásra való hatását. A szólista, illetve kamarazenész Banda Ede megismertetésével, egymás mellé állításával emeltem ki művészetének lényegét. Hangfelvételek elemzésének segítségével rávilágítottam zenei gondolkodásának, tudatos játéktílusának jellegzetességeire szóló, illetve kamarazenében.

Kutatásom során kiindulópontként szolgált Éder György: *Magyar gordonkások a 20. században. Dénes Vera és Banda Ede életműve a Popper iskola tükrében* című disszertációja, amely értékes alapkutatásával és számos fontos adalékkal járult hozzá Banda Ede életművének feldolgozásához. Munkája kétségtelenül jelentős lépés volt a téma tudományos feldolgozásának folyamatában, ugyanakkor nem teljes, egyes területek részletesebb feltárása elmaradt. Az anyaggyűjtés és a források áttekintése során egyre inkább megerősödött bennem az a felismerés, hogy a Banda Edéhez kapcsolódó emlékezet még élő és hozzáférhető – hiszen számos kortárs, tanítvány, kolléga és családtag él még, akik személyes emlékeiken keresztül értékes információkkal gazdagíthatják a róla kialakított képet. Ennek tudatában úgy éreztem, hogy talán most adódik az utolsó lehetőség arra, hogy egy valóban átfogó, több nézőpontot és élettörténeti dimenziót is felölelő monografikus igényű dolgozat szülessen róla – egy olyan munka, amely nem csupán a szakmai életút bemutatására vállalkozik, hanem megismerteti azt a sokrétű gondolkodásmódot, azt a rendkívül tudatos hozzáállást, amit a zenéhez való alázat határozott meg és amely egy ennyire színes pályafutáshoz vezetett.

II. Források

Kutatómunkám elsődleges bázisát azok a korabeli kritikák, újságcikkek, interjúk és hangfelvételek képezték, amelyek Banda Ede pályájának különböző szakaszait dokumentálják. A forrásfeltárás első lépéseként a Banda Edéről megjelent sajtóanyagokat vizsgáltam meg, kiemelt figyelmet fordítva a zenekritikákra. Meglepően gazdag kritikai anyag áll rendelkezésre, amely lehetővé tette, hogy disszertációm második fejezetében árnyalt képet adjak a kortárs zenei sajtó Banda Ede művészetéről alkotott véleményéről. A kritikai forrásokat igyekeztem

tematikus és kronologikus szempontok alapján csoportosítani, hogy a különböző időszakokhoz kapcsolódó vélemények jól összevethetők legyenek.

Különösen nagy jelentőséggel bírnak a Banda Edével készült interjúk, amelyek közül számos rövid, egy-egy konkrét témát érintő beszélgetést, valamint néhány terjedelmesebb, életút-interjút is sikerült feltárnom. A leghangsúlyosabb ilyen dokumentum a Magyar Rádió archívumából előkerült, *Művészpályám emlékeiből* című, hatrészes interjúsorozat, amely több órányi beszélgetést ölel fel. Az anyag a Rádió munkatársainak közreműködésével digitalizálásra, lejegyzésre és részletes kijegyzésre is került. Ez az interjúsorozat különösen értékes, mivel számos egyedi, máshol nem dokumentált életrajzi és szakmai részletet tartalmaz.

A pedagógiai tevékenység bemutatásához a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem évkönyveinek 1948 és 1996 közötti évfolyamait vizsgáltam át. Ezek a dokumentumok részletes adatokat tartalmaznak Banda Ede oktatói működéséről. Valamint több volt tanítványával készítettem mélyinterjút, melyek nemcsak életrajzi, hanem módszertani szempontból is fontos részét képezik a disszertációnak. E beszélgetések átdolgozott, szerkesztett változatai a dolgozat függelékében kaptak helyet.

A disszertáció utolsó fejezetében Banda Ede interpretációit vizsgáltam meg, szóló- és kamarazenei felvételek alapján, különböző zenei korszakok műveiből válogatva. E fejezet fókuszában a hangzó források állnak, hiszen a zeneművészeti kutatás egyik legfontosabb aspektusát az élő előadás, azaz a zenei interpretáció konkrét megvalósulása jelenti. A hangfelvételek olyan primer dokumentumként szolgálnak, amelyek nemcsak Banda Ede művészi karakterét, hanem a kor zenei előadói gyakorlatának sajátosságait is közvetlenül tükrözik. Ezek révén vált lehetővé az interpretációs sajátosságok részletes elemzése, valamint az egyes darabokhoz való viszonyának, forma- és stílusértelmezésének feltérképezése. Ez a megközelítés különösen fontos egy olyan zeneművész esetében, akinek életműve jelentős részben előadóként és pedagógusként teljesedett ki.

III. Módszer

Disszertációm célja Banda Ede sokrétű művészi és pedagógiai tevékenységének feldolgozása, olyan módszertani keretben, amely egyesíti a történeti forráskutatás, az oral history, a kritikai elemzés, valamint az interpretáció-elemzés eszközeit. Kutatásom során arra törekedtem, hogy egyéni szemléletmóddal közelítsek a zeneművészet és az életrajzi háttér metszéspontjaihoz, különösen azokra a pontokra fókuszálva, ahol az élettörténet kézzelfogható módon befolyásolta az előadói karaktert és művészi attitűdöt.

Disszertációm szerkezetét tematikus és funkcionális logika mentén építettem fel. Az első fejezet Banda Ede életútját mutatja be, azonban nem pusztán biográfiai céllal, hanem annak vizsgálatával, hogy életének eseményei miként hatottak zenei identitására. Itt külön figyelmet fordítottam arra, hogy életútját párhuzamos szerepkörein keresztül értelmezsem. A kamarazene – különösen a Tátrai Vonósnégyesben végzett munkája – kulcsszerepet játszik e fejezetben, mivel ez életművének legmélyebb területe. A második fejezet egy kevésbé szokványos megközelítést alkalmaz: kizárólag korabeli kritikák és pályatársi nyilatkozatok alapján rekonstruálja Banda játékstílusát, és e vélemények összevetésével igyekszik leírni művészetének karakterét. A harmadik fejezet Banda Ede pedagógiai tevékenységére koncentrál. Itt is két nézőpontból vizsgáltam: egyrészt az intézményi források rendszerezésére építettem, másrészt pedig az interjúk anyagok – Banda saját nyilatkozatai és volt növendékeinek visszaemlékezései – mélyebb pedagógiai attitűdjét tárják fel, lehetővé téve, hogy ne csupán adatokat közöljek, hanem egy személyesebb, belső nézőpontból is feltárjam a zenepedagógus egyéniségét. A záró, negyedik fejezet a Banda-interpretációk zenei elemzésére vállalkozik. E fejezet módszertana analitikus és összehasonlító, célja, hogy rávilágítson Banda Ede interpretációs gyakorlatának fő jellemzőire, valamint annak változásaira a különböző időszakokból származó felvételek elemzése során.

IV. Eredmények

Disszertációm témájának választását személyes kötődésem és zeneművészeti tanulmányaim során szerzett tapasztalataim egyaránt motiválták. Banda Ede, mint a 20. század második felének meghatározó magyar gordonkaművésze, szólistaként, kamarazenészként és pedagógusként egyaránt jelentős hatást gyakorolt a hazai zenei élet alakulására.

Különösen fontos eredménynek tartom a korábban feltáratlan vagy nehezen hozzáférhető források összegyűjtését, rendszerezését és elemzését. Ilyenek többek között a Banda Edével készült rádióinterjúk, mint például a *Művészpályám emlékeiből* című, 1995-ben rögzített hatrészes sorozat, valamint azok az interjúk, amelyeket egykori növendékeivel és pályatársaival készítettem. A második fejezetben elvégzett recepciótörténeti elemzés, amely kizárólag korabeli kritikák alapján vizsgálja Banda előadói stílusát, szintén újszerű megközelítést képvisel a hazai zenetudományi gyakorlatban, különösen előadóművészekről szóló kutatások tekintetében. A disszertáció interpretációelemző fejezete a Banda-féle előadások elemzésével igyekszik feltárni a zenész stílusjegyeit, és összevetni azokat időbeli és kontextuális változások

mentén. Ez a fajta stílustörténeti megközelítés jelenleg még ritkán alkalmazott a magyar előadóművészeti kutatásokban, így ebben is hozzájárulásként értékelhető.

Munkám célja nem csupán Banda Ede életművének feltárása volt, hanem az is, hogy bemutassam: hogyan formálhatja egy művész saját korának zenei kultúráját, miként lehet jelen egyszerre aktív előadóként és formáló erejű pedagógusként. Eredményeim révén reményeim szerint nemcsak Banda Ede alakja válik láthatóbbá, hanem a 20. századi magyar zenei élet egy fontos, eddig kevésbé kutatott szelete is új megvilágításba kerül.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

Kutatómunkám során többször is volt alkalmam hallani Banda Ede fiának előadásában Bach szólószvitjeit. Doktori zárókoncertem műsorát úgy válogattam össze, hogy az több ponton is kötődik Banda Ede művészetéhez.